Arkivsak-dok. 21/07695-3

Saksgang	Møtedato	Saksnr
Fylkesrådet	25.05.2021	119/21
Plan og økonomikomiteen	14.06.2021	14/21
Fylkestinget	15.06.2021	29/21

Høringsuttalelse NOU 2021:4 Norge mot 2025 Troms og Finnmark fylkeskommune

Innstilling:

Fylkesrådet tilrår fylkestinget å fatte slikt vedtak:

1. Fylkestinget har behandlet høring til NOU 2021:4 Norge mot 2025.
2. Fylkestinget gir høringsuttalelse til NOU 2021:4 Norge mot 2025, i tråd med saksfremlegg.

Tromsø, 05.05.2021

Bjørn Inge Mo
Fylkesrådsleder

Bakgrunn

I mai 2020 oppnevnte regjeringen et ekspertutvalg som skulle vurdere grunnlaget for verdiskaping, produksjon, sysselsetting og velferd etter pandemien. Ekspertutvalget la fram sin utredning til Finansdepartementet 25. mars 2021. Finansdepartementet har lagt NOU 2021:4 «Norge mot 2025 – Om grunnlaget for verdiskaping, produksjon, sysselsetting og velferd etter pandemien» ut på høring. Høringsfristen er 25. juni 2021. Departementet ber om høringsinstansenes syn på utvalgets vurderinger og tilrådinger.

Troms og Finnmark fylkeskommune merker seg at ingen kommuner eller fylkeskommuner er registrert som høringsinstans og dermed ikke fått tilsendt høringsdokumentene i denne saken. Dette er uheldig. Kommuner/fylkeskommuner kan miste muligheten til å gi innspill, og departementet går glipp av nyttige tilbakemeldinger. På tross av dette tar fylkeskommunen ansvar og har jobbet frem en høringsuttalelse, da vi anser foreliggende utredning som svært viktig og høyaktuell for vårt samfunns- og næringsliv.

Utvalget har vurdert hvordan konsekvenser av pandemien, utviklingen i internasjonal økonomi, smitteverntiltakene og de økonomiske mottiltakene som er iverksatt vil påvirke utviklingen i norsk økonomi fram mot 2025. Økonomibegrepet må i denne sammenheng tolkes bredt, og utvalget er opptatt av både verdiskaping, produksjon, sysselsetting og velferd.

Utvalget poengterer at Norge har gode forutsetninger for å lykkes økonomisk som følge av et høyt produktivitetsnivå sammenlignet med andre land, omstillingsdyktig økonomi, utbredt digitalisering og en høyt utdannet befolkning.

Samtidig har utredningen også vist oss at pandemien har gitt oss noen nye utfordringer knyttet til forholdet mellom individ, stat og samfunn. Som for eksempel tiltakstretthet i befolkning etter gjentatte smittevernstiltak. Tillit mellom individ og stat vil til enhver tid være helt avgjørende for et velfungerende demokrati. I tillegg har pandemien og utvalgets utredning vist at det er utfordringer knyttet til internasjonale relasjoner og samarbeid mellom stater, for eksempel gjennom logistikk knyttet til vaksiner. På den andre siden ser man at verdens forskningsmiljøer i rekord fart har produsert vaksiner som ser ut til å virke. Dette FoU samarbeidet på tvers av landegrenser viser oss potensiale innenfor internasjonalt samarbeid på konkrete problem-stillinger.

Utvalgets vurderinger og anbefalinger faller i hovedsak inn under områdene arbeidsmarked, næringsliv, skattepolitikk, grønn omstilling og digitalisering. I det følgende gjøres det rede for utvalgets vurderinger og anbefalinger for hvert av områdene.

Beskrivelse

Arbeidsmarkedet

Sysselsettingen i Norge er relativt høy sammenlignet med mange andre land. Samtidig er Norges relative posisjon klart svekket de siste 20 årene. Skillet mellom dem som er innenfor og dem som er utenfor arbeidsmarkedet, er blitt skarpere i denne perioden. Unge er en gruppe som har hatt særlig svak sysselsettingsutvikling på totusentallet. Koronakrisen har satt mange utenfor arbeidslivet, og kan ha bidratt til å forsterke mange av de strukturelle utfordringene. Etterspørselen etter arbeidskraft vil ta seg opp når smitteverntiltakene tas ned. Samtidig er det mange jobber som nå forsvinner som ikke vil komme tilbake. Fremover vil det bli store omstillinger.

Omstillinger gir økte krav til ny kompetanse, både blant sysselsatte og arbeidssøkere. Den norske modellen er etter utvalgets vurdering et godt utgangspunkt for å møte utfordringene vi står fremfor i arbeidsmarkedet. Arbeidslivsmodellen har vist seg robust gjennom ulike sjokk og kriser og er et godt rammeverk for omstillinger.

Det viktigste målet for arbeidsmarkedspolitikken på kort sikt bør være å motvirke at tilbudet av arbeidskraft blir varig svekket som følge av krisen. Mange av dem som nå har mistet jobben eller blitt permittert under koronakrisen, har lav utdanning. Utvalget ser behovet for økt satsing på etter- og videreutdanning, og anbefaler økt samarbeid mellom utdanningssektoren og arbeidslivet – eksempelvis bransjeprogram, regionale møteplasser og tiltak for å stimulere til kompetanseheving i klyngeprogrammene. I en verden som omstiller seg svært raskt, er det viktig at utdanningssystemene er tilpasset omgivelsene. I nært samarbeid med arbeidslivet og ut i fra arbeidslivets behov bør utdanningssystemene være fleksible og tilpasset lokale forhold.

Unge som ikke kommer inn i arbeidsmarkedet, kan komme inn i en negativ spiral, fordi de heller ikke får delta på den viktige læringsarenaen som arbeidsmarkedet er. Utvalget foreslår å prøve ut og evaluere en ordning med lønnstilskudd koblet med en mentor på arbeidsplassen som kan hjelpe, støtte og veilede, samt bidra til inkludering i arbeidsmiljøet.
Utvalget mener også at arbeidsledige bør få økt adgang til å tilegne seg grunnleggende kompetanse i ledighetsperioden. Likevel bør hovedregelen være at personer som mottar dagpenger, er arbeidssøkere.

Næringslivet
Norsk næringsliv hadde i hovedsak et godt utgangspunkt for å tåle et negativt sjokk. Næringslivet hadde god omstillingsevne og god tilgang til kapital, kvalifisert arbeidskraft og infrastruktur. Pandemien har rammet næringslivet ulikt, og i noen sektorer har det vært et særlig sterkt fall i aktivitet og verdiskaping. I disse næringene har mange foretak økt gjeld og redusert egenkapital. Foretak med lav egenkapital og usikre fremtidsutsikter har ofte begrenset investeringsevne, og de er sårbare for nye negative økonomiske sjokk.
For å legge til rette for forventet lønnsom omstilling og restrukturering i næringslivet bør offentlig administrasjons kapasitet til å håndtere nye foretak og avviklinger økes. Det bør komme på plass et nytt, permanent regelverk for restrukturering og konkurs som bidrar til at verdifulle ressurser videreføres gjennom salg eller rekonstruksjon.

Om lag 20 ulike institusjoner har ansvaret for oppfølging av ulike næringspolitiske tiltak. I tillegg kommer ordninger og institusjoner i regi av fylkeskommunene og kommunene. Virkemiddelapparatet er komplekst og lite koordinert. Dagens ordninger kan ha utfordringer med å være effektive, treffsikre, enkle og ubyråkratiske. Mer og bedre empirisk forskning på næringspolitiske tiltak vil bidra til økt kvalitet på beslutningsgrunnlaget for innretningen av de næringspolitiske virkemidlene. Utvalget støtter den pågående prosessen for koordinering, effektivisering og forenkling av virkemiddelapparatet for næringsrettede tiltak. I prioriteringen fremover må det være særlig oppmerksomhet rundt behovet for kapitaloppbygging i lønnsom næringsvirksomhet der egenkapitalen er blitt kraftig redusert av pandemien, samt styrking av miljøer for kompetente investorer med kapital. Det bør uavhengig av pågående prosesser vurderes å innrette deler av fremtidig statlig investeringsstøtte slik at staten sikrer seg en andel av fremtidig avkastning når prosjekter oppnår lønnsomhet.

Grønn omstilling
Den reduserte økonomiske aktiviteten under koronakrisen førte umiddelbart til en reduksjon i globale klimagassutslipp. Det er usikkert i hvor stor grad utslippene i årene fremover blir berørt av pandemien. Utfordringen med å skape velferd i kombinasjon med reduserte utslipp er ikke vesentlig endret som følge av pandemien. Krisen har gjort oss fattigere og gitt mindre økonomisk handlingsrom. Dette tilsier at kostnadseffektivitet tillegges økt vekt i klimapolitikken. Prinsipper for en effektiv klimapolitikk tilsier at alle utslipp skal prises og at avgiften skal være lik over alle sektorer for å sikre at kuttene skjer der de koster minst for samfunnet. Dette er ikke oppfylt i Norge. Olje- og gassektoren står overfor både kvotepris og CO_2-avgift. En del sektorer innenfor ikke-kvotepliktig sektor står overfor en lavere pris enn den generelle avgiften, og en del sektorer er unntatt avgift.

Menneskeskapte nettoutslipp av klimagasser må bringes ned mot null hvis verden skal begrense den globale oppvarmingen i henhold til Parisavtalemålene. Netto nullutslipp vil kreve bruk av andre teknologier enn de verdens befolkning i stigende grad har lent seg på gjennom de siste 200 årene. I overgangen til lavutslippssamfunnet ligger det store muligheter for næringslivet i utvikling av klimateknologi. Det bør derfor legges til rette for utvikling av lavutslippsteknologi gjennom prising av utslipp, forutsigbare rammevilkår og støtte til forskning. Det offentlige kan også spille en rolle i å bygge etterspørsel og skape tilstrekkelig skala gjennom sin innkjøpspolitikk.

Grønn omstilling omfatter også andre miljøutfordringer enn klimautfordringen. Bruk av naturens ressurser og økosystemtjenester med negative eksterne effekter er som regel ikke priset. En naturavgift på alle naturinngrep som reflekterer de samfunnsøkonomiske kostnadene ved naturinngrepet, vil begrense skadekostnadene for samfunnet. Et veiprisingssystem som tar hensyn til at negative eksterne effekter ved bilkjøring varierer med biltype, tid og sted, vil være et mer effektivt virkemiddel for å redusere de samfunnsøkonomiske kostnadene ved bilkjøring enn dagens veibruksavgift.

Skattesystemet
Vi må komme gjennom krisen med fortsatt effektive og bærekraftige offentlige ordninger og gode rammebetingelser for privat virksomhet og omstilling. Det gjelder også skattesystemet. En må unngå at krisetiltak varig svekker skattegrunnlagene, skattesystemets evne til å skaffe inntekter til fellesskapet og skattesystemets bidrag til inntektsutjevning. Når en høy andel av verdiskapingen trekkes inn i skatt, må skattesystemet legge til rette for best mulig ressursutnyttelse og høyest mulig sysselsetting og verdiskaping.
Skattesystemet påvirker hvor raskt økonomien vender tilbake til en tilstand med høy sysselsetting og god ressursutnyttelse. Skattesystemet kan legge til rette for at ledige ressurser kanaliseres dit avkastningen og verdiskapingen er høyest. Det tilsier at skattesystemet bør basere seg på brede grunnlag, lave satser og likebehandling av næringer, finansieringsformer og organisasjonsformer.

Utvalget foreslår at det nedsettes et eget utvalg som foretar en helhetlig gjennomgang av skattesystemet og vurdere sider ved skattesystemet som kan justeres for å styrke produktivitetsveksten og konkurransekraften, samtidig som fordelingshensyn og hensynet til naturens bærekraft ivaretas. Et slikt skatteutvalg bør blant annet se nærmere på følgende problemstillinger:

- *Eksisterende skattegrunnlag bør utnyttes bedre.* Det er en rekke unntak fra avgifter, skatteplikt og fradragsordninger som uthuler skattegrunnlagene og som gjør at vi må ha høyere skattesatser enn vi ellers kunne hatt.
- *Nye og gode skattegrunnlag bør tas i bruk.* Norsk økonomi har flere skattegrunnlag som kan utvides. Det gjelder blant annet beskatning av bolig, eiendom og grunnrente.

- *Samfunnsøkonomisk lønnsomme skatteomvekslinger bør gjennomføres.* I tråd med prinsippene for et effektivt skattesystem er det flere skatteomvekslinger, for eksempel grønn skatteomveksling, som bør gjennomføres. Det kan bidra til å redusere de samfunnsøkonomiske kostnadene ved beskatning.

Utvalget foreslår også at tax free-ordningen avvikles. Tax free-ordningen undergraver det norske avgiftssystemet og den norske alkohol- og tobakkspolitikken, øker tilgjengeligheten og forbruket av alkohol og tobakk, og utfordrer Vinmonopolets stilling. Ordningen har uheldige klima- og miljøeffekter, ved at den bidrar til lavere billettpriser, slik at flytrafikk og utslipp er høyere enn de ellers ville vært.

Digitalisering
Pandemien har ført til at digitaliseringen i samfunnet har skutt fart. Digitale tjenester er utviklet og tatt i bruk i et større omfang enn tidligere, noe som har redusert de negative virkningene av pandemien for mye av offentlig sektor, for næringslivet og for innbyggerne. Fra hjemmekontor har man utført sine arbeidsoppgaver, og vi har kjøpt inn varer og tjenester via internett. Det er ingen grunn til å tro at det digitale taktomslaget vil reduseres etter pandemien. I det nye hybride, arbeids- og samfunnslivet vil arbeidsdagen i større grad tilpasses den enkeltes behov, og den geografiske koblingen mellom bo- og arbeidssted blir mindre viktig. En omfattende bredbåndsutbygging vil legge grunnlaget for utvikling av distriktsarbeidsplasser. Utvalget anbefaler derfor et digitalt infrastrukturløft med et ambisiøst mål for bredbåndstilgangen. For å kunne opprettholde digitaliseringstakten trengs både generell og spesialisert IKT-kompetanse. Utvalget foreslår derfor et digitalt kompetanseløft frem mot 2030. Et slikt løft bør omfatte en kartlegging av kompetansebehovet i offentlig og privat sektor og mulige tiltak for å gjøre det attraktivt for utenlandske arbeidstakere med spisskompetanse innen IKT å ta jobb i Norge.

Digitalisering, tingenes internett og kunstig intelligens er teknologier som er i sterk fremvekst. Disse teknologiene er avhengig av tilgang på nok data av god kvalitet. Utvalget anbefaler derfor at det ses nærmere på etablering av nasjonale plattformer for tilgjengeliggjøring, deling, bruk og analyse av data innenfor ulike sektorer, der innbyggernes personvern sikres. Dette er viktig for å fremme datadrevet innovasjon i Norge, og for å møte den stadig økende konkurransen fra de store internasjonale plattformselskapene. Utvalget foreslår at sentrale tilsynsorganer går sammen om å gjennomgå plattformselskapenes virksomhet, med vekt på problemstillinger rundt overskuddsflytting, ytringsfrihet, personvern, konkurranserett, beredskap mv.

Vurdering

I arbeidet med høringsuttalelsen har Troms og Finnmark fylkeskommune (heretter TFFK) lagt vekt på å identifisere de områdene som er spesielt relevante sett i en fylkeskommunal, regionalpolitisk og distriktspolitisk sammenheng.

Troms og Finnmark fylkeskommune gir med dette følgende høringsuttalelse:

Så langt det er mulig må de økonomiske tiltakene i perioden med smittevern støtte oppunder omstillinger som uansett bør finne sted. Når smitteverntiltakene avvikles, må den økonomiske politikken raskt normaliseres. Det er særlig viktig at unge og andre arbeidstakere med svak tilknytning til arbeidsmarkedet kommer rakt tilbake i jobb.

Troms og Finnmark fylkeskommune merker seg at ingen kommuner eller fylkeskommuner er registrert som høringsinstans og dermed ikke fått tilsendt høringsdokumentene i denne saken. Dette er uheldig. Kommuner/fylkeskommuner kan miste muligheten til å gi innspill, og departementet går glipp av nyttige tilbakemeldinger.

1. Arbeidsmarked, næringsliv og kompetanse

Fylkeskommunen, i samarbeid med NAV, næringsliv og utdanningsinstitusjoner har nå et enda større ansvar for å styrke kompetansen til arbeidsledige, permitterte og personer med nedsatt arbeidsevne er særlig viktig i lys av pandemien. Arbeidslivet blir stadig mer kompetansekrevende, og utenforskapet øker. Pandemien har forsterket behovet for å sikre at flere får den kompetansen de selv og samfunnet trenger for å få et varig fotfeste i arbeidslivet.

Fremtidens arbeidsliv i Troms og Finnmark vil kreve høyere omstillingsevne, flere med relevant utdanning og flere fagarbeidere. Ungdommen i Troms og Finnmark skal rustes best mulig for fremtidens arbeidsliv. Opplæringstilbudet i videregående opplæring skal være av høy kvalitet, i egnede lokaler med gode digitale løsninger. I tillegg tidsriktig utstyr og materiell.

Det er viktig at utdanningsinstitusjonene er kjent med næringslivets og samfunnets behov for utvikling av rett og anvendbar kompetanse, og at de bidrar til utvikling av et offensivt og nyskapende næringsliv, basert på regionens fortrinn.
Utdanning, veiledning og forskning som tilpasses disse behovene vil være sentrale betingelser for den samfunnsutviklingen landsdelen står overfor. Et konkret forslag kan her være etablere program og virkemidler for lærlingeplasser, permitterte og arbeidsledige, hvor det offentlig og private sammen lager gode løsninger for de som har falt utenfor på grunn av pandemien, eller har utfordringer med å få lærlingplass. Det er avgjørende med virkemidler for å skape en slik type aktivitet, særlig med tanke på at fylkeskommunen, som kjent, har begrenset med midler.

BIO-midler er et godt eksempel på virkemidler fra stat til regionalt nivå med fordeling til lokalt næringsliv, der målet er å styrke næringslivet, bedriftenes omstillingsevne og konkurranseevne gjennom bedriftsinternopplæring. Dette konseptet kan bygges videre ut i størrelse og omfang, som et svar på et hardt rammet næringsliv.

TFFK mener at fagskoler, som følge av pandemien, har en enda viktigere rolle. Både for unge, men også for voksne med tanke på etterutdanning, og omskolering. TFFK ber derfor om at det utarbeides en nasjonal strategi for fagskolene, og at fylkeskommunene får ytterligere styrket sine rammer for å gjøre fagskoletilbudet mer relevant og synlig for flere.

TFFK støtter utvalgets sine forslag til tiltak for etter- og videreutdanning, og anbefalingen om økt samarbeid mellom utdanningssektoren og arbeidslivet. Fleksible etter- og videreutdanningstilbud i tråd med næringslivets behov er kostbart, og TFFK anbefaler at det opprettes nasjonale programmer med virkemidler med mulighet for lokal og regional oversettelse og påvirkning, slik at nasjonale programmer treffer regionale behov. Det må samtidig tilrettelegges for arenaer og møteplasser for relevante aktører.

Utenlandsk arbeidsinnvandring utgjør en stor befolkningsgruppe i mange kommuner for eksempel innenfor fiskeindustrien, reiseliv og bygg- og anlegg. Pandemien har samtidig vist at arbeids-innvandring kan ha negative konsekvenser i form av importsmitte. Dette blir det i fremtiden viktig å ha gode rutiner på, all den tid at arbeidsinnvandringer er viktig for norsk produksjon og verdiskaping innenfor viktige sektorer som bygg- og anlegg, fiskeri og sjømat.

For TFFK er det viktig at det legges til rette for kompetansetilbud både innen fagutdanning, høyere utdanning samt etter- og videreutdanning. Utover det ordinære utdanningssystemet må det også etableres et rekruterings- og treningstilbud tilpasse unge i utenforskap. Det er viktig at store og robuste fagmiljø bygges opp som distribuerte institusjoner og gjennom internasjonalt samarbeid.

TFFK støtter prosessene rundt koordinering, effektivisering og forenkling av næringspolitiske virkemidler. Det vil være svært viktig at de næringspolitiske virkemidlene treffer i forhold til lokale og regionale utfordringer. Her har fylkeskommunen en viktig samfunnsutviklerrolle, og kan sammen med Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet angi retning og innrette virkemidlene slik at de er så treffsikre som mulig.

De generelle tilskuddsmidlene til fylkeskommunen som kan anvendes i skjæringsfeltet mellom næring, kompetanse, inkludering og integrering utgjør et for lite omfang. De virkemidlene som kan tilrettelegge for tiltak som sikrer at tilbud og etterspørsel etter kompetanse til næringslivet koordineres, at riktig etter- og videreutdanningstilbud utvikles for innbyggere i distriktene, og til prosjekter som kan sørge for at en større andel av befolkningen tar del i arbeidslivet er betydelig redusert. Reduksjon har betydning for fylkeskommunens rolle som samfunnsutvikler og forvalter av distriktspolitikken. Stedsbasert tilnærming til regional utvikling er en forutsetning for en strategisk innretting av virkemidler.

Den ekstraordinære rammen til kommunalt næringsfond fra KMD til kommunene i 2020, som en følge næringseffektene av covid-19, ble godt mottatt av kommunene og næringsliv. Fylkeskommunen ble oppdragsgiver på midlene og måtte prioritere ut fra hvor hardt næringslivet var rammet. Det meldes fra kommunene om høy prosjektaktivitet hos lokalt næringsliv. Og det har vært mange søknader til ordningen som trolig skyldes både effekten av covid-19, men også at næringslivet i kommunene mangler prosjektmidler. Den ekstraordinære tildelingen har vist at det gir effekter når man stimulere næringslivet i kommuner. En rammetildeling hvor fylkeskommunen med sin kjennskap til lokale forhold og utfordringer gjør en prioritering, bør bli en fast ordning.

I Troms og Finnmark er reiseliv en viktig næring både med tanke på arbeidsplasser og målt i verdiskaping. Reiselivsbransjen er særlig hardt berørt av pandeminen, da et helt marked ble "blåst bort" i løpet av natten. Menon rapport fra 08.09.20 som heter «Markedsmuligheter i reiselivet etter korona» viser bl.a. de kommunene i Troms og Finnmark hvor sysselsetting i reiselivsnæringen i kommunen utgjør en høyere andel enn landsgjennomsnittet. Disse er Lyngen, Gratangen, Bardu, Tromsø, Harstad, Målselv, Kåfjord, Dyrøy, Senja, Balsfjord, Nordreisa, Nesseby, Nordkapp, Loppa. Kautokeino, Vardø, Porsanger, Syd Varanger, Hasvik, Hammerfest, Gamvik, Karasjok, Lebesby, Vadsø, Måsøy og Alta. Dette er 26 av 39 kommuner i fylket, og understreker at mange kommuner i fylket er avhengig av reiselivet og at det utgjør en vesentlig næring både i distrikt og byer. Tromsø er hardest rammet av pandemien målt i bortfall av antall arbeidsplasser innenfor reiseliv med til sammen 2200 tapte arbeidsplasser. Målt i ringvirkninger er effekten langt større for reiselivsnæringen i Tromsø med 3,7 mrd. nok som er tapt og 3375 arbeidsplasser som er tapt. Nordkapp, som er en distriktskommune, er et annet eksempel på en kommune som er hard rammet og målt i ringvirkninger i samme rapport har man tapt 205 arbeidsplasser og 115 mnok. Det understrekes at rapporten var ferdig i september 2020 og reelle tall kan nå kan være langt større. Særlig innenfor reiseliv blir omstillingen av produkter og marked og overgangen til et enda mer grønt reiseliv viktig. Næringen må tenke nytt og for en periode eller som et ekstra "ben å stå på" fokusere i større grad på hjemmemarkedet og ta i bruk digitalisering. Innenfor næringen har det blitt tenkt kreativt og for eks. blitt solgt digitale hundesledeturer til utlandet.

Næringer som sjømat og fiskeri som er viktig i Nord-Norge har også blitt hardt berørt som følge av at markedet innenfor restaurant har blitt stengt ned i Europa og andre verdensdeler. I tillegg har importering av arbeidskraft naturligvis blitt vanskeligere som følge av pandemien og importsmitte. I en næringer som har små marginer og billigere arbeidskraft har pandemien vist at næringer kan i høysesonger slås ut som følge av at arbeidskraften blir en flaskehals. Også her må det ses på muligheter for omstilling og at norsk arbeidskraft i større grad bistår i industrien.
For mange distriktskommuner er særlig reiseliv og fiskeri og sjømat viktige næringer. Her vil konsekvenser av konkurser og tap av arbeidsplasser, kunne være fundamentalt for distriktskommuner, som allerede har en stor demografisk utfordring. TFFK viser her til høringsuttalelse vedrørende NOU 2020:15 Det handler om Norge, og de anbefalinger og tiltak som TFFK har foreslått der. Kommuner som er særlig sårbar i forhold til berørte næringer i pandemien, må få kommunalt næringsfond og i redningspakker til bedrifter må også slike distriktshensyns speiles.

For så styrke næringslivets kapitaltilgang er det viktig å utvikle og styrke kompetansen til investormiljøer. I den forbindelse vil kompetanse knyttet til EUs pågående arbeid med å utvikle et klassifiseringssystem for bærekraftig økonomisk aktivitet være sentralt. Den såkalte taksonomien er EUs sentrale verktøy for grønn omstilling og vil få vesentlig betydning fremover. Det gjelder ikke bare for næringslivet og investormiljøene, men også offentlig forvaltning og virkemiddelapparatet. Det er derfor stort behov for kompetanse om hva dette kan bety og hvordan det vil påvirke næringslivet nasjonalt og regionalt.

Finansieringssystemet for universiteter må aktivt bidra til at det er attraktivt for universitetene å starte opp desentraliserte tilbud. TFFK er opptatt av at det skal bli enklere å ta utdanning der man bor. Studiesenter som en del av senterstrukturen i fylker spiller en viktig rolle. Tilrettelegging for høyere utdanning innenfor de etablerte studiesentrene gjøres i dag etter et mangfold av modeller. Regionalt forankrede modeller anbefales slik at gode tilbud kan utvikles og styrkes med utgangspunkt i god kjennskap til tilbydere og etterspørrere av kompetanse. Nord-Troms studiesenter er et godt eksempel på hvordan desentraliserte studietilbud kan styrke kompetanse-situasjonen og samfunnsutviklingen i en region med mange små bedrifter og kommuner.

TFFK er bekymret for de unge og pandemiens konsekvenser for denne gruppen. Dette gjelder særlig fremtidig deltakelse i arbeidslivet. I verste fall, kan en generasjon lovende arbeidstakere gå tapt, noe man må ta på største alvor. TFFK støtter derfor utvalgets forslag om mentor på arbeidsplasser med lønnstilskudd for å støtte og veilede de unge. Erfaringer fra NAV sine program, og øvrige programmer for unge og utenforskap må i hensyn tas i utformingen av et slikt mentorprogram. TKKF støtter fokuset på trepartssamarbeidet som sentralt i utformingen av utdannings- og kompetansepolitikk som bidrar til at arbeidslivet får tilgang til den kompetansen de trenger og som motvirker utenforskap. Det er også viktig for TFFK å presisere at fylkets samarbeid med NAV er betydelig styrket gjennom NAVs ungdomsinnsats, og muligheten for ledige og permitterte til å beholde dagpenger mens de mottar utdanningstilbud. Utvalgets ønske om å forsterke ungdomsinnsatsen fra NAV, og ordninger for å gjøre det lettere å kombinere dagpenger med opplæring og utdanning støttes.

TFFK støtter utvalgets fokus på de store omstillingsutfordringene som vil følge i etterkant av koronakrisen. Dette innebærer økt behov for å styrke oppfølging av arbeidssøkere som ikke komme i jobb, og det understrekes at myndighetene skal utvikle og forbedre tjenestene ovenfor arbeidssøkende, blant annet den omfattende aktiviteten som leveres av regionale karrieresenter.

2. Grønn omstilling

Fylkeskommunene er helt sentrale aktører i det grønne skiftet. Med ansvaret for fylkesveiene og kollektivtrafikken har fylkeskommunene en viktig rolle for å nå nasjonale mål. I arbeidet med å gjøre busser, ferjer og hurtigbåter mest mulig miljøvennlige, og sikre at kollektivtilbudet fremstår som et attraktivt alternativ til privatbilen er fylkeskommunene, sammen stat, kommuner og operatører, avgjørende. Det vil være behov for samarbeidsarenaer for å nå klimamålene, der nasjonale strategier er særlig viktige for å angi retning og bistå lokalt og regionalt klimaarbeid.
Utvalget gir en god beskrivelse av nåsituasjonen om *klima- og miljøutfordringene*. TFFK vurderer det positivt at det legges opp til å opprettholde en klimapolitikk som reduserer klima-gassutslipp. Det er også positivt at forslag til klimatiltak utredes med tanke på rettferdig fordeling, samtidig som taktskifte mot lavutslippssamfunnet opprettholdes. Et eksempel kan være å videreføre incentivordning for elbil for å akselerer overgangen også i distrikt og blant lavinntektsgrupper.

TFFK støtter utvalgets anbefaling om prising av alle utslipp fra ikke-kvotepliktig sektor og at prisen bør være lik for alle sektorer. Det er imidlertid viktig å ta med i beregningen at distrikt med særskilte utfordringer i mindre grad kan nyttiggjøre seg lavutslipps transportalternativer fordi infrastrukturen er begrenset. Som utvalget synliggjør har pandemien vist at vi gjennom endring i atferd og mindre mobilitet og lavere produksjon redusere klimagassutslipp. Pandemien har vist at vi kan omstille oss raskt for trusler og dette er erfaringer vi bør bygge videre på ut fra et bærekraftsperspektiv for å redusere klimautslipp. Det er på det rene at prising av klimautslipp er et effektivt virkemiddel og dette støttes. Samtidig har vi i Nord-Norge ulemper med store avstander og et arktisk klima som gjør at næringsliv i stor grad er avhengig av å frakte varer og gods på langtransport, til havs eller med fly ut i et marked. En prising på klimagassutslipp bør i hensyn ta denne markedsimerfeksjonen.

I Troms og Finnmark er det store avstander og ofte er veitransport eneste alternativ. Kostnader for utbygging av infrastruktur bør ikke veltes over på forbrukeren gjennom for eksempel høyere priser på varer og tjenester som følge av høyere fraktkostnader.

God markedstilgang til varene som produseres i Troms og Finnmark er helt avgjørende for vårt næringsliv, og TFFK vil spesielt understreke viktigheten av EØS-avtalen for arbeidsplasser i hele vår region. Denne avtalen er spesielt viktig for Nord-Norge som følge av den store eksporten av fisk fra vår landsdel.

TFFK støtter utvalgets forslag om å utrede naturavgift. Samtidig bør det vurderes hvordan naturen skal ivaretas for fremtidige generasjoner på en slik måte at de også kan ha nytte av naturens økosystemtjenester. Det er viktig å sikre føre-var prinsippet siden kunnskapen om naturskader og skadekostnader er begrenset, som det også påpekes i rapporten.

Når det gjelder naturinngrep ved utbygging bør det komme på plass et prissystem med avgift tilsvarende co2-avgift. All utbygging i naturområder bør føre utslippsregnskap.
Troms og Finnmark fylkeskommune støtter utvalgets anbefaling om veiprising, men vil framheve at for distriktene er det viktig at veiprising ikke fastsettes kun basert på antall kjørte km. Det må tas hensyn til om det finnes alternativer til bilkjøring. Dette gjelder både persontransport og varetransport. Der det ikke finnes alternative transportruter enn vei, må prisingen ta hensyn til det.

Norge har et stort potensial for å utnytte naturressursene i en større verdikjede. Tiltak for å stimulere til verdiskaping utover å være råvareleverandør kan bidra til høy sysselsetting. I forbindelse med vindkraftutbygging bør eierskap holdes nasjonalt, slik at eventuell statlig støtte til

teknologiutvikling også kan bidra til at gevinstene fra dette tilbakeføres til staten når lønnsomheten er god. Dette i tråd med forslag fra utvalget.

Næringer i Nord-Norge har fokus på sirkulærøkonomi og bearbeiding av restråstoff. Mye verdier går tapt som følge av ensidig produksjon. I nord har flere bedrifter vokst frem som følge av forskningsmiljø, nærhet til ressurser i havet og teknologi som muliggjør å lage produkt av restråstoff. Som en del av utviklingen i nordområdene er det vesentlig at det satses på sirkulær økonomi, både som en del av det grønne skiftet, men også i lys av omstillinger som vil gjøre seg gjeldende post korona. Det kan lages nye nasjonale satsinger på dette fagfeltet.

En grønn omstilling i privat og offentlig sektor koster penger. Virkemiddelapparatet har en særlig viktig rolle med tanke på å legge til rette for økt bruk av FOU og innovasjon i både privat næringsliv og offentlige organisasjoner. Fylkeskommunen har en viktig rolle i form av ordninger som Regionalt forskningsfond og Forregion for å gi tilskudd til innovative prosjekt som tar i bruk ny teknologi, produserer på en mer effektiv måte, nye produkter og økt verdiskaping. Gjennom disse ordningene kan fylkeskommunen i enda sterkere grad bidra til den grønne omstillingen i næringslivet, men dette krever også mer virkemidler til FoU og innovasjon.
Fylkeskommunen har også en viktig rolle som samfunnsutvikler, samarbeidspartner og utviklingsaktør i samarbeid med Innovasjon Norge og SIVA. Dette samarbeidet bør i enda større grad fokusere på grønn omstilling. Tildelingsbrev over statsbudsjettet fra KMD er også et viktig strategisk dokument som kan angi retning for strategisk bruk og som fylkeskommunen kan bygge videre på i sine oppdragsbrev.

Utvalget foreslår at ENOVA med finansiering av grønne prosjekt, blir en del av virkemiddelapparatet, da grønn omstilling i næringslivet vil bli særlig viktig i fremtiden som utvalget påpeker. TFFK støtter forslaget. En grønn omstilling for sjøfart, bygg- og anlegg og transportsektoren med mer har stort fokus i Nord-Norge, men det mangler virkemidler. ENOVA sine støtteordninger vil derfor være viktige verktøy for grønn omstilling, og bør sees i sammenheng med øvrige virkemidler. Her kan fylkeskommunene spille en sentral rolle, og innrette virkemidler, partnerskap og arenaer slik at virkemidler treffer næringsliv og kommuner i størst mulig grad.

Det er mye å gå på når det gjelder å skreddersy en innovasjonsinfrastruktur for offentlig sektor, med mange små enheter og som på mange områder har andre behov for bistand enn de en privat grunder står overfor. Vi trenger innovasjonsnettverk og arenaer for å diskutere innovasjon i offentlig sektor, i lys av det grønne skiftet. TFFK mener at vi i tillegg til innovasjonsnettverk også må utvikle en regional innovasjonslab for offentlig sektor. Det bør utvikles en pilot, som både hensyn tar de særlige utfordringer vi står overfor lengst nord og som samtidig utnytter de muligheter et nært grenseregionalt og sirkumpolart samarbeid gir, og som også har det nødvendige urfolksperspektiv. Enn slik pilot vil ha behov for virkemidler til utvikling og iverksetting, og må bygge på regionalt og nasjonalt samarbeid. Får vi det til, så har vi klart å skape noe nytt, som er nyttig for oss lengst nord og som vi kan nyttiggjøre oss i utviklingen av vår region og dermed bidra til økt effektivisering og verdiskapning for landsdelen og nasjonen.

Også det private næringslivet vil fremover ha behov for kapitaltilgang for å drive frem innovasjon. Et nordnorsk såkornsfond vil her være et riktig og innovativt virkemiddel for å styrke innovasjonen i nord, både i forhold til grønn omstilling og digitalisering.

TFFK ønsker å fremheve gode grønne prosjekt fra regionen, som fremmer grønn utvikling, samarbeid og ny kunnskap for fremtiden:

Berlevåg industripark AS (BIP) er 100% eid av Berlevåg kommune og rigger for fremtidens sirkulære næringspark. Industrikonseptet baserer seg på næringsmulighetene fra utnyttelsen av den rene energien fra Raggovidda vindpark som skal gå til produksjon av grønn hydrogen og ammoniakk. Raggovidda Vindpark er Norges beste vindpark for fjerde året på rad, med en kapasitetsfaktor på nærmere 50% (Norge 33,5% i 2019) . Vindkraftkonsesjonen er på 200MW, hvor av 95MW er utbygget og satt i drift. Fra storskala hydrogen og ammoniakk produksjon vil det bli frigjort svært store mengder oksygen og varme som vil bli benyttet som innsatsfaktor og katalysator for den grønne og sirkulære industriparken. I tillegg forventes det at sluttprodukter som hydrogen og ammoniakk kan bli svært viktig i fremtidens bærekraftige energisystemer.

Finnfjord AS ble profilert gjennom fylkeskommunens arbeid med klima- og energistrategi i 2015. Da som verdens mest energieffektive og miljøvennlige produsent av ferrosilisium fra Norges største industrielle dampturbin, med produksjonskapasitet opp til 340 GWh elektrisk kraft. Samtidig utgjorde Finnfjord AS en betydelig kilde til klimagassutslipp i regionen, slik at den totale reduksjonsstrategien fortsatt var i ubalanse. Deres neste satsing derimot (2017) på karbonfangst og utnyttelse av karbonet, forventes å gi tydelig profil i retning av FNs bærekraftsmål og Norges ambisjoner i klimapolitikken. Finnfjord AS og UiT Norges arktiske universitet har utviklet et laboratorium og et pilotanlegg for karbonfangst og algedyrkning. Denne satsning på karbonfangst og utnyttelse har tiltrukket eksterne aktører, som jobber for å skape ytterligere kommersielle synergier mellom prosessene. Finnfjord AS har uttrykt en ambisjon om å bli verdens første klimanøytrale smelteverk.

3. Skattesystemet

Et velfungerende og rettferdig skattesystem er en bærebjelke i norsk nærings- og samfunnsliv. Så langt i koronatiden har styresmaktene bevilget store redningspakker til næringslivet, dette har vært viktig og nødvendig, men bruken vil gi fremtidige konsekvenser for staten og befolkningen, i form av mindre oljefond og dermed mindre avkastning. TFFK mener at kompensasjonsordningene må evalueres med tanke på omfang og treffsikkerhet. For TFFK er det vesentlig at man så raskt som mulig vender tilbake til normale budsjettposter og tar ned bruken av oljepenger, slik utvalget også påpeker.

Utvalget foreslår at det settes ned et utvalg for å se på mulige endringer og innretninger på skattesystemet. Til dette har TFFK følgende bemerkninger:

TFFK frykter at en gjennomgang av skatte- og avgiftspolitikken med formål om å øke statens inntekter kan medføre at det gjøres vurderinger og endringer knyttet til tiltakssonen.

Tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms er et veldig potent virkemiddel som gjennom fritak for arbeidsgiveravgift stimulerer til bedriftsetableringer, utvidelse av eksisterende bedrifter og økt sysselsetting. Virkemidlet med tiltakssone har bidratt til at den negative demografiske utviklingen i distriktskommuner i denne geografien ikke ser enda verre ut. Det understrekes her at det fortsatt er svært viktig å opprettholde tiltakssonen og differensiert arbeidsgiveravgift som virkemiddel og del av distriktspolitikken. En reduksjon vil gi langt større negative konsekvenser enn økt inntekt målt i kroner og øre.

Inntektsutjevningsmodellen, som er en omfordeling av inntekter, må ikke endres slik at forskjellene mellom distrikt og by øker ytterligere. TFFK har tidligere spilt inn utfordringer knyttet til distriktsindeksen. Utfordringen er endring i indikatorer for befolkningstetthet og reisetid til Oslo, som er tatt ut fra indeksen. Dette fører til at ca. 30 av kommunene i Troms og Finnmark framstår som de har mindre distriktsutfordringer enn ved tidligere indeks. Om lag 10 kommuner framstår som de har større utfordringer. Detter er uheldig da argumentasjonsgrunnlaget tilknyttet ulike økonomiske virkemidler endres. Den nye utregningen vil, der den benyttes, kunne ha negativ

effekt for distriktskommune i nord. For eksempel i det kommunale inntektssystemet, og potensielt også ved ulike virkemidler som differensiert arbeidsgiveravgift, investeringsstøtte og 13.50-midler. Dette kan få betydning for tjenestetilbudet til folk i Troms og Finnmark. Viktigheten av likeverdige tjenester og behovet for regionalt utviklingsarbeid vil øke fremover. Det er viktig at fylkeskommunen blir hørt når inntektssystemutvalget leverer sin høring.

En ny problemstilling som har oppstått under pandemien, er økt bruk av hytter og hjemmekontor. Dette gir utfordringer knyttet til koordinering av helsetjenester og kommuners økte kostander knyttet til en utvidet befolkning. Alle som befinner seg i en kommune har krav på en rekke kommunale tjenester. Mange hyttekommuner har i perioder en stor andel ekstra befolkning som medfører økte kostnader og trykk på enkelte tjenester. Her må man se på inntektssystemet, og overføringer fra staten bør ta med i vurderingen disse forholdene. Når hyttekommunen har ansvar for mellom annet å yte helsehjelp, må denne skjevheten drøftes, all den tid den gir en merbelastning for kommuner uten at det kompenseres for.

4. Digitalisering

I dagens samfunn der innbyggere, lokalsamfunn og næringsliv er avhengig av å kunne ta i bruk stadig flere digitale løsninger, er det avgjørende for en positiv samfunnsutvikling at den digitale infrastrukturen er utbygd i hele landet med god nok kapasitet. Det gjelder så vel bredbånd som telefoni. En utbygging av 5G-nett i Norge må innebære en utbygging som gir tilgjengelighet for alle i hele landet. God infrastruktur er grunnleggende viktig for bosetting og utvikling av vårt næringsliv. Sikker strømforsyning i hele fylket må prioriteres og fremskyndes, og 420 kv linje til Øst-Finnmark må bygges så raskt som mulig. TFFK har over lengre tid satset på utbygging av fiber for å utvikle næringsliv, samt ivareta samfunnskritiske funksjoner gjennom redundans i nett. Tilgjengeliggjøring av fiber er ikke en løsning alene, men man må også heve brukerferdigheter slik at fremtidige eldre generasjoner kan nyttiggjøre seg av digitale tjenester, eksempelvis e-helsetjenester, varehandel etc. Erfaringer fra covid-19 og tilgjengeliggjøring av digitale tjenester er et godt utgangspunkt for en nasjonal kampanje.

TFFK støtter det digitale kompetanseløftet utvalget foreslår. I tillegg til å sikre kompetanse som kan stå for den videre utviklingen av IKT teknologi i Norge må kompetanseløftet være bredt innrettet for å ta i bruk nye digitale løsninger og nye arbeidsformer i alle deler av samfunnet. Det er viktig å innlemme grupper i samfunnet som ikke automatisk er del av den digitale utviklingen i dette, eldre, innvandrerbefolkningen, de som har falt utenfor arbeidslivet m.fl. For at det skal være mulig vil det være nødvendig å utvikle skreddersydde og distribuerte kompetansetilbud av høy kvalitet.

Skal næringslivet i Troms og Finnmark kunne ta del i samfunnsutviklingen med tilstrekkelig tyngde og kraft er det viktig at det legges til rette for regionale og lokale innovasjonsplattformer for næringslivet. Slike plattformer bør etableres og drives i et tett samarbeid mellom næringslivet, forskningsmiljø og offentlig forvaltning. Samtidig vil behovet for digital kompetanse være stort. Det gjelder ikke bare i forhold til spesialisert IKT-kompetanse, men også i forhold til grunnleggende digitale ferdigheter. Det vil derfor være av avgjørende betydning at dette behovet for digital kompetanse møtes og løses på en god måte.

Utvalget viser til at en omfattende bredbåndsutbygging vil legge grunnlaget for utvikling av distriktsarbeidsplasser og anbefaler et digitalt infrastrukturløft med et ambisiøst mål for bredbåndsatsingen. TFFK er positive til en slik satsing, men vil vektlegge at utbyggingen av 5G nettet må likestilles med bredbåndsutbyggingen og at myndighetene må inn å bidra til utbyggingen

av 5G nettet der det ikke er markedsmessig lønnsomt. TFFK anbefaler at det tas nasjonalt grep slik at Troms og Finnmark prioriteres i utbyggingen av 5G nettet

TFFK støtter utvalgets anbefaling om at det ses nærmere på etableringer av nasjonale plattformer for tilgjengeliggjøring, deling, bruk og analyse av data innenfor ulike sektorer der innbyggernes personvern sikres. For fylkeskommunene som samfunnsutviklere er geografisk informasjon fra GIS-teknologi fundamental. Det bør derfor vurderes å etablere en nasjonal GIS-plattform som er skreddersydd for de oppgaver og utfordringer som fylkeskommunene står overfor. Det gjelder ikke bare i forhold til den pågående pandemien, men også i forhold til de store samfunnsutfordringene knyttet til klimaendringer.

TFFK støtter utvalgets anbefaling om at alle offentlige møteplasser i framtiden bør legge til rette for digital deltakelse. Dette vil være med på å sikre tilslutning fra innbyggere i demokratiske prosesser, og innbyggerinvolvering blir viktig fremover for å sikre samskaping.

TFFK ser positivt på at utvalget legger vekt på å frambringe mer kunnskap om konsekvenser av mer hjemmearbeid og legge slik kunnskap til grunn for nye føringer om f. eks offentlige kontorbygg etc. Slik kunnskap er også relevant for store arbeidsgivere/arbeidsplasser i hele landet. Dagens lov- og avtaleverk på dette området er utdatert og har behov for fornying. TFFK støtter utvalgets anbefaling om at partene i arbeidslivet bør legge til rette for nye digitale arbeidsformer.

TFFK ber om at vurderes at nye statlige arbeidsplasser som utlyses kan være fleksible på arbeidssted, og at man ved hjelp av digitale hjelpemidler i større grad kan legge til rette for at flere kan jobbe i statlige jobber selv om de er bosatt i distriktet. Dette kan for eksempel gjennomføres etter modell fra «Statens hus». Dette kan være et viktig grep for å motvirke negativ befolkningstrend i distriktene.

TFFK støtter utvalgtes vurdering om at i det nye hybride arbeids- og samfunnslivet vil arbeidsdagen i større grad tilpasses den enkeltes behov og den geografiske koblingen mellom bo- og arbeidssted blir mindre viktig. Sett fra Troms og Finnmark fylkeskommunes perspektiv er det viktig at det gjøres grundigere analyser av hvordan dette slår ut i ulike deler av landet.